

ШИБОЛЕТ

Мирко Демић, *На ничијој земљи: есеји, маргиналије и један џуџоџис*, Соларис, Нови Сад 2016

Читајући истовремено више књига, десило се да сам у *Часовима читања* Александра Гениса наишла на поглавље насловљено речју „Шиболет”, чије значење разјашњава преводаца у фусноти: „Израз који у најширем смислу означава сваки гест, понашање или праксу која означава нечије порекло или припадност одређеној групи. У ужем, лингвистичком смислу, реченица, формула, али и обичај и сл. који се сматра дистинктивним за неку друштвену групу или нацију.” До сада непозната реч из руског вокабулара коинцидирала је са садржајем најновије књиге Мирка Демића *На ничијој земљи*, у којој су сабрани текстови о ауторима чији опуси, али и судбине, трајно заокупљају рефлексiju и стваралачку имагинацију овог писца. (Узгред, случај, синхронизитет, или како га већ назвали, предмет је Демићевог промишљања у тексту „Метаморфозе чуда у делу Данила Киша” објављеног у његовој претходној есејистичкој збирци, *Под ојтровним џлашћом*, 2010. године. У истој књизи, под насловом „Експозе о роману *Тилибар, мед, оскоруца*”, читамо и ове редове: „Александар Генис у роману *Довлајтов и околина* наводи: ’Књиге о другима се пишу када немаш шта да кажеш о себи. У овом случају то није тако. Пишем је управо стога што намеравам да попричам о себи. Али да бих досегао даље, треба ми високо дрво.’”)

А своју нову књигу дискурзивне прозе, *На ничијој земљи*, Демић отвара текстом „Брањеница”, и уводном реченицом објашњава значење тог регионализма: „У мом покојном завичају, сада такође ничијој земљи, *брањеница* (сува или нетом усечена грана пободена од стране власника на сред ледине или њиве) означавала је забрану испаше, недвосмислена порука упућена свим пастирима који у близини напасају стоку.” Конотативност те лексеме аутору ће послужити да формулише и намеру сабирања „Слова о једном путопису”, шест есеја, четири маргиналије и једног путописа међу корице књиге о којој је овде реч: „Збирком ових текстова усуђујем се, бар на неколико сати, док их читалац буде прелиставао,

да узурпирам делић ничије земље, побадањем *тјекстуралне брањенице*, дајући за право и свима другима који, игром судбине или личним избором, полажу права на своје парче ничије земље, јер је она, како изгледа, једини завичај из којег нико неће да нас протерује.” Тако се у овој књизи Мирко Демић фокусира на Данила Киша, Јакова Игњатовића, Милана Будисављевића, Милана Прибићевића, Нику Бартуловића, Станислава Кракова, Мирослава Крлежу, Душана Срезејевића, Иву Андрића, Станислава Винавера и Бруна Шульца. Жанровски различити, писани различитим поводима, дати у једној књизи, текстови потврђују оно што ће у есеју о Ники Бартуловићу тврдити и сам Демић: „И овде се, по ко зна који пут, показује да писати и говорити о другима – увек значи писати и говорити о себи.”

Шта би била заједничка својства поетика, светоназора, биографија именованих писаца и аутора књиге *На ничијој земљи*? На емоционалном фону доминанте су молске, носталгија и усамљеност, а мотивика усмерена на проблеме и питања идентитета, апатридности, завичаја, границе (маргине, периферије), рата, рефлекса јавног деловања на судбину књижевног опуса... Све оно што препознајемо као константе Демићеве поетике, па и биографије. Рођен у Банији, изван матице земље, силом прилика доспео у нову средину – Крагујевац, граничарских корена и војног образовања, интелектуално формиран током српско-хрватског заједништва, изгубљеног завичаја, с осећајем неприпадности и неприкосновеним етичким узусима, вазда на *ничијој земљи*. Тако насловна синтагма постаје ознака много чега: упућује на скрајнути положај књижевности и писаца у нашој средини и времену (формулација Видосава Стевановића), небригу за културно наслеђе, осећај неприпадања ниједној етничкој заједници и, истовремено, осећај препознавања и заједништва с другим у сферама духа...

Тако Демић, у најновијој књизи, настоји да осветли дела углавном оних аутора који су, да ли из идеолошких разлога или пословичне небриге за национално наслеђе, запостављени и заборављени, неадекватно вредновани и слабо позиционирани у историји српске књижевности. Насупрот њима, као антијунак, парадигма критичарске моћи, али и кратковидости, на неколико места у овој књизи појављује се неприкосновени арбитар с почетка двадесетог века, чији су идеолошки резони често умели да превагну над смислом за артистичке вредности: Јован Скерлић.

Оно што ће аутор изрећи у тексту о Милану Будисављевићу односи се на већину текстова у књизи: „Овај есеј ће испунити своју мисију ако уведе неколико радозналаца у авантуру ишчитавања наше заборављене традиције. У њој се крију драгоцености којих се не би одрекле ни веће књижевности, ни срећнији народи.” Готово без изузетка реч је о писцима, најчешће српским, с простора Хабзбуршке монархије, или данашње Хрватске у којој је и сам поникао. (Матерња ијекавица каткад, упркос

лекторским читањима, изникне и на стараницама које ишчитавамо.) У том смислу, оно што казује о српско-хрватском саживоту један од браће Прибићевић: „Ми немамо ништа против хрватског народа... Али се ипак ваља побринути да се осигурају Срби у Хрватској и другим пречанским крајевима. Не бојим се хрватских сељака, али ће их господа још дуго водити, па зато у случају федерације треба осигурати Србима равноправно учешће у управи и целом јавном животу...” – антиципира и судбину Мирка Демића. Опет, тај лични али и колективни удес хрватских Срба током последње деценије 20. века, јединог југословенског нобеловца чини присним с писцем, нашим савремеником, који у тексту „Андрићева мариборска анабаза” тврди: „Тако и свако од нас има свој Марибор и своју мариборску хелију. У њему нам је болно крцнула кичма и до суза зажуљали невидљиви окови на рукама. У њима су нам плънули у лице, свеједно да ли дословно или услед какве погане речи. Свима су нам додељене ситуације у којима ће нам се у кости увлачити влага и неће нас напуштати до краја живота, као клетва и проклетство.” Тај Марибор за Мирка Демића биће *сусједанско-комшилијски* рат, чије трагично-трауматично дејство покушава да артикулише у својој прози. „Писац не пише да би објаснио рат, већ да би са читаоцем поделио своју немоћ да то учини и разуме”, аутопоетички је став који изриче Демић у есеју „Игре са смрћу Станислава Кракова”.

Конечно, шта позицију Мирка Демића на актуелној књижевној сцени чини блиском оним писцима који још увек скрајнути чекају на ваљану рецепцију? С десетак прозних наслова које је до сада објавио, међу којима врхуне *Ћилибар, мед, оскоруша* (2001, 2005, 2011), *Молски акорди* (2008, 2009), *Трезвењаци на њијаној лађи* (2010), *Под оштровним њлацијом* (2010), *Ашака на Ишаку* (2015) – без обзира на то што жирији књижевних признања каткад уоче вредност његових књига – сразмерно квалитету дела, остаје изван фокуса читалачке и критичке пажње. Разлози су вишеструки: поетички, социокултурни, етички. У књижевном контексту с одсуством интелектуализма у прози, идеолошки непоткупив, рационалан, високих естетских и артистичких стандарда, тематски махом усредсређен на грађански рат деведесетих и завичајне просторе, не подилазећи читалачким очекивањима, Демић не налази читаоце ни међу онима којима је тај сукоб обележио биографије. И сам тврди: „...моја литература није замишљена како би замаглила самоубилачке лудости народа коме рођењем припадам и да недвосмислене поразе претвара у победе, моралне или поетске, сасвим свеједно.”

Но, читано или не, адекватно валоризовано или не, на овој *њијаној лађи* која поприма облике *силава Медузе*, дело Мирка Демића, попут Стеријиног, указује се као *савесит једне епохе*.

Најталија ЛУДОШКИ